

ЦИРКУЛЯЦІЙНА ЕКОНОМІКА, ЯК ОСНОВА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ КРАЇНИ

А.А. Шевченко, кандидат економічних наук, доцент

Т.О. Василич, здобувач вищої освіти

Одеський державний аграрний університет

(м. Одеса, Україна)

За даними дослідження науково-дослідної організації «Глобальна мережа екологічного сліду» глобальне споживання природних ресурсів починаючи з 1980 року перевищило рівень продуктивності біосфери. Бурхливий розвиток виробництва протягом останніх 50 років привів до поступового виснаження природи та ресурсів планети. Станом на сьогодні для забезпечення всіх потреб людства нам потрібно 1,75 планети Земля. Тому перед суспільством постало питання покращення стану довкілля та зменшення негативного впливу. Зважаючи на таку ситуацію, циркулярна економіка стає все більш популярною, як один із засобів перетворення застарілих методів виробництва та споживання на економіку замкнутого циклу, де витрати ресурсів та негативний вплив на навколишнє середовище зменшуються. Актуальність теми переходу до циркулярної економіки зростає і для України. У 2020 році в Україні за даними Державної служби статистики на 8376 підприємствах, які були охоплені статистичним спостереженням та у домогосподарствах накопичилось 462,4 млн. т. відходів [1]. Навіть попри таку велику цифру продовжується спостерігатися загальна тенденція низького рівня перероблення та утилізації твердих побутових відходів і високий показник їх захоронення на полігонах, що в свою чергу призводить до забруднення ґрунтів, підземних вод та негативно впливає на здоров'я людей. Така ситуація вимагає термінових істотних змін в організації суспільства та економіці.

Поняття циркулярної економіки вперше було запропоновано британськими економістами Д.У. Пірсом і Р.К. Тернером в 1990 році, які вивчали навколишнє середовище. Ними було розкритиковано традиційну лінійну модель економіки, що була розроблена без спрямування на переробку та використання навколишнього середовища як резервуару для відходів. Тому, щоб домогтися вигідної ситуації як для навколишнього середовища так і для економіки, вони запропонували принцип циркулярної економіки або замкнутий цикл матеріалів в економіці.

Циркулярна економіка базується на принципах 3R-моделі: зменшення (мінімізація використання первинної сировини); повторне використання (максимальне використання вторинних ресурсів); перероблення (високоякісне повторне використання сировини).

Сама концепція кругової (циркулярної) економіки полягає у вторинній переробці практично будь якого товару, що проявляється ще на етапах планування і розроблення товарів для забезпечення тривалого життєвого циклу і високого потенціалу конкурентоспроможності промислового підприємства для подальшого повторного використання [2].

Перспектива запровадження циркулярної економіки для забезпечення сталого розвитку країни виявляється в її перевагах, що очевидні для різних сфер: екологічної, соціальної та економічної.

Для створення екологічного балансу потрібно зменшити викиди парникового газу та відходів і зменшити споживання ресурсів.

Приблизно 45% глобальних викидів парникових газів походять від виробництва харчових продуктів, їх використання та виробництва. Це результат викидів, які утворюються майже на кожному етапі життєвого циклу нашого продукту. Від енергії та ресурсів, що використовуються для їх виробництва та транспортування, до викидів, які утворюються від одноразового використання, коли ми закінчуємо їх використовувати. Запровадивши принципи циклічної економіки в усьому світі, ми могли б скоротити глобальні викиди парникових газів.

Також з кожним роком зростає кількість викидів, що в кінцевому підсумку не тільки завдає шкоди екосистемі та здоров'ю людини. Концепція циркулярної економіки, що направлена на вторинну переробку змогла б покращити цю ситуацію.

Запровадження циклічної економіки призведе до переходу від використання переважно первинних ресурсів у виробництві до методів переробки, ремонту та повторного виробництва, зменшуючи потребу у споживанні сировини. Зменшення споживання природних ресурсів є основою концепції циклічної економіки, і воно має потенціал зменшити наше використання цих ресурсів.

До переваг економіко-соціальної сфери належать: економічне зростання, створення нових робочих місць, стійкість бізнес сфери та збільшення клієнтської бази.

У світовій практиці останніх десятиліть розвинені країни Європи вже оцінили значення циркулярної економіки у забезпеченні сталого розвитку. ЄС стимулює перехід до кругової економіки, виділяючи сотні мільйонів євро на рік.

За останні десятиліття ЄС запровадив широкі законодавчі норми щодо циркулярної економіки. Так у березні 2020 року Європейська комісія прийняла План дій із циркулярної економіки, що має на меті – створення економіки придатної для «зеленого» майбутнього, посилення конкурентоспроможності, захищаючи навколишнє середовище. Новий план зосереджений на розробці та виробництві для економіки замкнутого циклу з метою забезпечення того, щоб використані ресурси залишалися в економіці ЄС якомога довше. Реалізація цього плану матиме чисті позитивні переваги з точки зору зростання ВВП і створення робочих місць, оскільки застосування амбітних заходів циклічної економіки в Європі може збільшити ВВП ЄС додатково на 0,5% до 2030 року, створивши близько 700 000 нових робочих місць.

Циркуляційна економіка в Україні тільки починає своє становлення. Сьогодні в Україні сміттєзвалища фактично перетворилися на джерела великої екологічної небезпеки. Накопичення та зберігання відходів (особливо токсичних) негативно впливає на здоров'я людини та стан навколишнього середовища. У сфері поводження з відходами Україна значно відстає від розвинених країн Європи. В Україні щороку утворюються величезні обсяги відходів, а розвиненої інфраструктури поводження з ними наразі немає [3].

Зазначимо, що Україна входить до десятки країн із найбільшим обсягом сміття на одного жителя країни. Щороку в Україні продукується 3,474 млрд. тонн сміття. Тому нам слід швидше задуматися про наше майбутнє та почати діяти [4].

Для пришвидшення переходу до циркулярної економіки в реаліях нашої держави потрібні спільні дії від влади, бізнесу та суспільства.

Прийняття законодавчої бази на прикладі європейських країн, контроль дотримання міжнародних екологічних стандартів, створення сприятливих умов для розвитку сектора поводження з відходами, «детінізація» сектора, просвітництво щодо раціонального використання природних ресурсів держави – основні заходи щодо запровадження циркулярної економіки з боку влади.

Бізнес є складовою розвитку кругової економіки. Для забезпечення впровадження політики від компаній потребується створити імідж соціально відповідальної компанії, дотримуватися чинного законодавства у сфері поводження з відходами, оптимізувати операційні витрати, пов'язані з поводженням із відходами, отримувати прибуток від комерційної діяльності.

За будь-яких умов у боротьбі зі сміттям вирішальну роль відіграє особисте ставлення кожного з нас до цієї проблеми. Для того щоб вирішити проблему зі збільшенням відходів суспільству потрібно позбавлятися сміття шляхом сортування, позбавлятися непотрібних великогабаритних речей чи техніки, дотримуватися чинного законодавства у сфері поводження з відходами.

Порівнюючи досвід Європи, Україна поки що повільно розвивається в напрямку циркулярної економіки, але перші кроки вже зроблені.

Під шаленим тиском спільноти західні компанії-гіганти заявили про перехід до повністю переробленої упаковки до 2025 року. Україна теж зробила перший крок, тепер до 2023 року всі пакети в супермаркетах будуть заборонені [5].

20 червня 2022 року Верховна рада ухвалила Закон «Про управління відходами». Він встановлює порядок збирання, вивезення та оброблення муніципальних відходів, забезпечує впровадження їх роздільного збирання та рециклінгу, передбачає вимоги до якісного надання послуги з управління відходами та нарахування плати за таку послугу. Також це фундамент для побудови кругової економіки [6].

Враховуючи реалії воєнного часу, закон був доповнений новим положенням, яке містить законодавчу основу для правового регулювання відходів війни, утворених внаслідок військової агресії проти України — уламків зруйнованих об'єктів, предметів, які знаходились всередині таких об'єктів, металообробку, тощо.

Беручи до уваги ряд перспектив в запровадженні циркуляційної економіки в Україні, існує й ряд бар'єрів, які можуть стати на заваді. Це пов'язано з відсутністю механізму його реалізації чи фінансового забезпечення необхідних заходів. Таким чином, підприємства, які не мають достатніх фінансових ресурсів для проведення реорганізації та модернізації виробництва чекають і шукають потенційні джерела фінансування. Крім того, культура поводження з відходами серед населення сформована не до кінця, що суттєво ускладнює доступ підприємств до бази потенційної сировини.

Також один з головних ризиків впровадження кругової економіки є логістика. Логістика має стати ключовим фактором в нових бізнес-моделях, пов'язаних з круговою економікою.

Ризики в реалізації плану:

1) Дороге транспортування сировини для повторної переробки;

У циркулярній економіці товари безперервно транспортуються і не потрапляють у відходи, оскільки їх завжди можна використати повторно. Найскладнішими питаннями логістики в циркулярній економіці є передбачуваність вантажопотоків, низька вартість матеріалів і різноманітна якість продукції. У бізнес-процесах економіки замкнутого циклу витрати на логістику є найважливішим фактором у встановленні конкурентоспроможної ціни продукту. Тому компанії - виробники, що випускають недорогі матеріали, приділяють значну увагу транспортним витратам і зазвичай розробляють власні схеми логістики. Однією з тем для вирішення цього ризику стане запровадження нових транспортних послуг, які поєднуюватимуть інфраструктуру з потребами циркулярної економіки. Одним із прикладів так званої «зеленої логістики» є перевезення вантажу з повним завантаженням в обох напрямках. Все більше компаній і споживачів все частіше віддають перевагу послугам «тимчасового користування» замість факту «власності» [4].

2) Якість доріг.

Якість доріг – другий фактор, що підвищує вартість перевезень територією України. У зв'язку з тим, що майже вся країна має погані дороги, зростають витрати на ризики та амортизацію транспортного засобу. Тому створення стратегічних магістралей є пріоритетом №1 для нинішньої влади, якщо ми хочемо вийти на ринок циклічної економіки на рівні європейських країн вже сьогодні, а не через десяток років [4].

Циркулярна економіка привертає все більше уваги як потенційний спосіб підвищення добробуту, одночасно зменшуючи попит на обмежену сировину та мінімізуючи негативні зовнішні ефекти. Однак такий перехід потребує системного підходу, який передбачає вихід за рамки поступового вдосконалення існуючої моделі, а також розробку нових механізмів співпраці. Впровадження інструментів циркулярного підходу є надзвичайно ресурсомістким і потребує ретельно розробленого механізму. Цей сучасний підхід дає змогу зменшити навантаження на навколишнє середовище, підвищити енергоефективність та створити низку додаткових переваг для суспільства. Проте слід зазначити, що циркулярна економіка — це не просто метод поводження з великою кількістю відходів. Усі заходи, передбачені в цьому контексті, спрямовані насамперед на сталий розвиток та економічне зростання. Досвід країн

ЄС є критично важливим для розвитку України, але цей процес все ще супроводжується відсутністю єдиної системи та інструментів, які б змогли налагодити ефективні способи поводження з відходами. Ще однією проблемою є недостатня екологічна свідомість українців суспільства. Незважаючи на таку ситуацію, спостерігається тенденція до поступового збільшення частки оброблених відходів, що використовуються для виробництва енергії. Однак це лише перші кроки до повного переходу до циркулярної економіки, яка дозволить не лише підприємствам, а й усій країні стати більш екологічно відповідальними, що, у свою чергу, призведе до подальшого економічного зростання. Подальшого розгляду потребують дослідження ефективності застосування циркулярної економіки.

Список використаних джерел

- 1) Національна доповідь про стан навколишнього середовища в Україні у 2020 році: Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України. 2020. URL: [https://mepr.gov.ua/files/docs/Zvit/2022/Національна доповідь 2020\(2\).pdf](https://mepr.gov.ua/files/docs/Zvit/2022/Національна доповідь 2020(2).pdf)
- 2) Горбань Н. І., Мазурик М. М., Микитин О. З. Впровадження циркулярної економіки на основі європейського досвіду. Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку. 2021. Випуск 3. №2. URL: <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2021/nov/25544/nzmened-280-289.pdf>
- 3) Руда М. В., Яремчук Т. С., Бортнікова М.Г. Циркулярна економіка в Україні: адаптація європейського досвіду. 2021. URL: <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2021/jun/23807/menedzhment121-214-224.pdf>
- 4) Варфоломєєв М. О., О. Ю. Чуріканова Циркулярна економіка як невід'ємний шлях українського майбутнього в аспекті глобалізації. Ефективна економіка. 2020. №5. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/5_2020/202.pdf
- 5) Про обмеження обігу пластикових пакетів на території України: Закон України від 01.06.2021 № 1489-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1489-20#Text>
- 6) Про управління відходами: Закон України від 20.06.2022 № 2320-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2320-20#Text>

МАКРОПРУДЕНЦІЙНА ПОЛІТИКА В МІНЛИВОМУ РИНКОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ

О.П. Петренко, кандидат економічних наук, доцент

Н.В. Цимбал, здобувач вищої освіти

Одеський державний аграрний університет

(м. Одеса, Україна)

Питання захисту економіки від системних ризиків набуває все більшої актуальності в сучасному світі, особливо в Україні. За останні два десятиліття економіку спіткали кризи, які призводили до значних змін. Раніше вважалося, що фінансова система саморегульована, а всі відомі інструменти стабілізаційної політики, в тому числі й монетарної, здатні передбачити серйозний економічний спад. Проте, після глобальної фінансової кризи 2008 р. регулятори по всьому світу посилили вимоги до діяльності банків, щоб підвищити стійкість фінансового сектора та знизити ризики серйозних фінансових збоїв під час економічних криз. Проведена макропруденційна реформа світової банківської системи привернула увагу великої кількості дослідників до аналізу того, яку роль макропруденційна політика відіграє в пом'якшенні наслідків економічних рецесій. Більшість теоретичних публікацій показують, що макропруденційні заходи дійсно знижують ймовірність виникнення системних банківських криз. Це актуалізує тематику дослідження.